

ایران و فردای تحریم

بود و از کوچک‌ترین روزنه برای جنگ یا ترور استفاده می‌کند.

پس ما نباید همه‌چیز را عادی جلوه دهیم یا فکر کنیم همه‌چیز عادی شده است و رفتارهای قبل را تکرار کنیم؛ چون اگر فکر کنیم همه‌چیز در کشور عادی شده است، امکان اشتباه محاسباتی وجود دارد و خدای ناکرده با کوچک‌ترین اقدام اشتباه در داخل، اتفاقاتی روی خواهد داد که بهانه برای ترور و جنگ دوباره به اسرائیل داده خواهد شد. پس به هیچ عنوان نمی‌توان این فرصت را به اسرائیل داد. ما باید آن‌قدر هوشمندانه عمل کنیم که حداقل تا چند سال آینده، سطح بازسازی آفندی و پدافندی و سطح بازسازی درونی در ایران آن‌قدر تقویت پیدا کند که دیگر اسرائیل جرئت حمله و تجاوز دوباره به کشور را نداشته باشد و خدای‌ناکرده اگر در این مدت، فضا را عادی جلوه دهیم و این تقویت و بازسازی درونی را پشت گوش بیندازیم، قطعا دشمنی مانند اسرائیل از هر فرصتی استفاده می‌کند. حتی می‌خواهم این را هم بگویم که اگر ما قبل از ۱۳ ژوئن (۲۳ خرداد) آماده می‌بودیم، اسرائیل جرئت حمله به ما را نداشت. یعنی اگر ما این بازسازی درونی را قبل‌تر انجام می‌دادیم و اسرائیلی می‌فهمید که ایران احتمال وقوع جنگ را جدی گرفته است، مطمئن به ما حمله نمی‌کرد.

❖ **می‌بینید که چین مشخصا در خرید نفت، بعد از بازگشت قطع‌نامه‌های شورای امنیت، به دنبال تخفیف‌های بیشتر از ما باشد؟**

تا جایی که حضور ذهن دارم، قطع‌نامه‌های شش‌گانه بیشتر روی مسئله نفتکش‌ها و صادرات نفت است، اما الان محدودیتی وجود ندارد که چین از ما نفت بخرد. ضمن اینکه در این سال‌ها، چین با وجود تهدید و تحریم، از ما نفت خریده است و با این موضوع‌گیری‌ها و بیانیه‌هایی هم که علیه رفتار تروئیکا و اسنپ‌بک داده، به نظر می‌رسد بعد از بازگشت قطع‌نامه‌ها هم این خرید ادامه پیدا کند. فقط امکان دارد مکانیسم‌ها و روندهای این خرید تغییر پیدا کند.

❖ **به هر حال نمی‌توانید منکر اثر بازگشت قطع‌نامه‌ها بر خرید نفت ایران باشید.**

من هم نمی‌گویم که بازگشت قطع‌نامه‌ها روی خرید نفت ایران تأثیر ندارد؛ قطعاً هم هزینه و هم ریسک را برای ما بالا می‌برد.

❖ **این مناسبات روی دیگر هم دارد: مسئله خرید تسلیحاتی از چین و روسیه. من می‌خواهم مشخصا روی چین تمرکز کنم، چون شما در جایی عنوان داشتید تهران با یک گفتمان انتقادی می‌تواند روابط دفاعی و نظامی خود را در مقابل چینی‌ها برای خرید تسلیحاتی تغییر دهد، در حالی که خرید تسلیحاتی، به‌خصوص جنگ‌افزارهایی که ایران مدنظر دارد، چیزی نیست که دفعتاً روی دهد و**

حالا چون ایران به تقویت توان آفندی و پدافندی نیاز پیدا کرده، چینی‌ها خود را مقید به

فروش جنگ‌افزار بدانند. نقد من به گفته شما اینجاست که تا به حال گفتمان انتقادی به چینی‌ها نداشتیم و شاهد سکوت یکن و حتی مسکو در جنگ ۱۲ روزه بودیم. چگونه انتظار

دارید با گفتمان انتقادی، مسیر چین و روسیه عوض شود؟

اولا این را بگویم که چینی‌ها تنها روز اول جنگ سکوت کردند و در روز دوم، حمله اسرائیل را محکوم هست که فو تسونگ، نماینده چین در سازمان ملل و بعد از آن، وانگ یی، وزیر امور خارجه چین، در تماس با عباس عراقچی، تجاوز اسرائیل را شدیداً محکوم کرد. در حالی که فراموش نکنیم هم آمریکایی‌ها در عمل وارد تجاوز اسرائیلی‌ها شدند و هم اروپایی‌ها، اگر چه اروپا همکاری با اسرائیل در حمله مستقیم نداشت و حمله مستقیمی انجام نداد، اما هم در حمایت هوایی، هم در سوخت‌رسانی و هم در سرنوشتی پهباده‌ها و موشک‌های شلیک‌شده ایران به اسرائیل نقش‌آفرین بود. ضمن اینکه تغییر فرمایش مرس، صدراعظم آلمان، در حافظه جمعی ایران برای همیشه باقی ماند و این را بدون تعارف می‌گویم که گفته مرس مانند یک خنجر در قلب من بود و هر زمان که یاد آن جمله در آن برهه می‌افتم، واقعا آزاده‌خاطر می‌شوم و این نهایت رذالت اروپا را می‌رساند.

❖ **اینکه مرس گفته بود «اسرائیل با حمله به ایران، این کار سخت و کثیف را به جای همه ما انجام داد»...**

بله و این جمله تا ابد در حافظه من می‌ماند. ضمن اینکه در حافظه جمعی ایرانیان هم این جمله ردیلاشه صدراعظم آلمان فراموش نخواهد شد. در حالی که همان روز اول، پوتین از ما حمایت کرد و روز دوم هم چینی‌ها این حمله را به‌شدت محکوم کردند. من کاری به رسانه‌های ایران ندارم، خبرساز‌ها هم ندارم، استادم به رسانه‌های خارجی است. اخیراً فارن‌پالیسی مقاله‌ای منتشر کرد که نویسنده آن خبر داده بود چینی‌ها به شکل جدی وارد بازسازی توان نظامی و دفاعی ایران شده‌اند و آن را با دوران جنگ سرد مقایسه کرده‌اند که روس‌ها به کمک مصری‌ها در جنگ با اسرائیل آمده بودند. درست است که در جنگ ۱۲ روزه، چینی‌ها یکی دو روز سکوت کردند، اما بعد از آن شاهد واکنش بودیم.

❖ **به نظر شما چینی‌ها چرا در آن برهه سکوت کردند، حتی اگر یک روز باشد؟**

به نظر من، پارامتر اصلی، شدت غافلگیری اسرائیل بود. بدون تعارف، واقعا در روز اول جنگ، همه ما دچار نوعی ابهام بودیم، تا مرز فروپاشی رفته بودیم. طبیعتاً چینی‌ها هم محتاط هستند و بعد از آنکه ایران وارد موازنه شد و پاسخ‌گویی خود را داشت و حملات به اسرائیل آغاز شد، چینی‌ها محکوم کردند و اسرائیل را به‌عنوان طرف متجاوز شناختند. در حالی که مثلاً هندی‌ها این کار را نکردند، در صورتی که مثلاً پاکستانی‌ها هم به‌شدت از ما حمایت کردند. خوب، اولاً پاکستانی‌ها ملاخطات خود را دارند، دوم اینکه به‌شدت تابع نگاه چین هستند. ضمن اینکه فراموش نکنیم، الان چین و روسیه با یک ادبیات بی‌سابقه در مسئله اسنپ‌بک پشت ما هستند. دعوت پکن از مسعود پزشکیان برای حضور در رژه بزرگ چین هم کاملاً بی‌سابقه بود. دیدار مسعود پزشکیان با تئوریسین حزب کمونیست چین و مشاور پیشین رئیس‌جمهور این کشور، یک دیدار ساده نبود که بی‌سابقه است، آن هم در این شرایط که ما اکنون به حمایت نیاز داریم. شما نگاه کنید، الان چه کسی حاضر است ریسک حمایت از ما را بپذیرد؟

بله، می‌گویند چین و روسیه از کارت ما استفاده می‌کنند، روابط ما راهبردی نیست و در حال تخفیف و فروش نفت ارزان هستیم، اما به‌هر حال، الان تنها کشوری که حاضر شده پالایشگاه شنت پالایشگاهش تحریم نشود اما کامکان از ایران نفت بخرد، چین است. بله، هر کشوری منافع خود را در نظر می‌گیرد و به طریق اولی، دوا برقدرت چین و روسیه هم این‌گونه رفتار می‌کنند. ضمن اینکه الان جبر ژئوپلیتیک، چین و روسیه و ایران را در یک مسیر اتحاد قرار داده است، به‌خصوص روابط تهران و پکن در یک هم‌گرایی بی‌سابقه قرار گرفته است. ما می‌توانیم به رفتارهای سال‌ها و دهه‌های قبلی روسیه و چین انتقاد کنیم که در برخی مقاطع به برخی قطع‌نامه‌های ضد ایرانی رای مثبت یا متعنت دادند، اما ما اکنون در یک شرایط بی‌سابقه بعد از جنگ ۱۲ روزه قرار داریم و پکن و مسکو دوباره حاضر به همکاری هستند. اتفاقاً یکی از دلایلی که باعث شده ما اکنون این‌گونه با تروئیکا در مقوله اسنپ‌بک حرف بزنیم، به دلیل رفتارهای ما به روابط با چین و روسیه است. اگر همین «شری»‌ها از ما نفت نداشتند و صادرات نداشته باشیم، اقتصاد ما دوروزه از هم می‌پاشد. مناسبات و معادلات منطقه خاورمیانه هم به‌گونه‌ای

❖ **اجازه دهید من حرف شما را به‌جد و به‌شدت تأیید کنم که واقعا من هم به دلیل نگرانی درباره امنیت ملی و منافع کشورمان سعی دارم همواره یک نگاه بدبینانه را مطرح کنم که تهران همیشه خود را برای بدترین‌ها آماده کند، اما به‌واقع دوست دارم بهترین‌ها روی دهد...** اینجاست که باید ما هم همیشه خود را برای بدترین‌ها آماده کنیم. من منکر توانایی اسرائیل و آمریکا نیستم، منکر توانایی موساد در ترور نیستم و هر سناریویی که شما در نظر بگیرید که بدترین سناریو است، الان دیگر امکان وقوع آن وجود دارد. تجربه جنگ ۱۲ روزه این تلنگر را به مقامات ارشد نظام جمهوری اسلامی ایران زد که هر سناریویی امکان وقوع دارد؛ چون در جنگ ۱۲ روزه واقعا معلوم بود که مقامات نظام باور به جنگ نداشتند، اما برعکس، الان این باور در همه مقامات نظام وجود دارد که باید خود را برای جنگ دوباره آماده کنیم، از مقامات نظامی و دفاعی تا امنیتی‌ها، دیپلمات‌ها و سیاسی‌ها و... .

❖ **پس اجازه دهید در ادامه همان نگاه بدبینانه خودمسان، در صورت جنگ مجدد یا ترور دوباره تمرکز کنیم...**

شما اجازه دهید من تحلیل‌م را تکمیل کنم که حتی اگر همین نگاه بدبینانه شما وجود داشته باشد و شاهد جنگ دوباره و ترور باشیم، به معنای فروپاشی نیست.

❖ **دلیل مخالفت مکرر شما با این گزاره چیست؟**

جناب آقای فتح‌اللهی، شما گزاره جنگ را مساوی با فروپاشی می‌دانید، در صورتی که فروپاشی با تغییر نظام، تابعی از رفتارهای داخلی است. تا زمانی که در داخل کشور اتفاقی نیفتد، با فرمول جنگ نمی‌توان شاهد فروپاشی بود. به همین دلیل به تحلیل قبلی خودم بازمی‌گردم و تا زمانی که شاهد اتفاقی در داخل نباشیم، این گزاره منتفی است. بدون تعارف می‌خواهم این انتقاد را به سوالات شما داشته باشم که در پس‌زمینه پرسش‌های شما، کشور یک بازیگر منفعل است. اما من نظر شما را قبول ندارم.

❖ **پس بگذارید من هم بگویم که واقعا در پس ذهن من برای طرح این سوالات، بحث انفعال تهران مطرح نیست؛ بحث نظم‌نوین بعد از هفتم اکتبر و معادلات جدید منطقه و جهانی مطرح است که می‌تواند بر کشور تحمیل شود.**

اگر شما روی نظم‌نوین تأکید دارید، خوب در همین نظم ایران به‌راحتی می‌تواند در کنار چین و روسیه کامکان به حیات خود ادامه دهد. شما رفتار مسکو و پکن را بعد از ارسال نامه تروئیکا برای فعال‌سازی اسنپ‌بک دیدید. قبل‌تر هم شاهد سفر آقای پزشکیان به نشست شانگهای بودیم.

❖ **تقریباً برای من و همه مسجل است که فرانت اروپا یک فرانت زیاده‌خواهانه از قطع‌نامه ۲۲۳۱ است، اما چرا فرانت حقوقی روسیه و چین هم متفاوت شده است؟ چون فرانت سیاسی طرفین متفاوت شده است.**

بله، چون در زمان شکل‌گیری برجام و قطع‌نامه ۲۲۳۱، ما با یک شاکله واحد به نام ۵+۱ مواجه بودیم، اما اکنون مسئله جنگ اوکراین و اتفاقاتی که در دوره ترامپ برای چین روی داده است، دیگر آن شاکله واحد از بین رفته. لذا همان‌طور که گفتید، ما الان یک فرانت رادیکال سیاسی و زیاده‌خواهانه از سوی اروپا درباره قطع‌نامه ۲۲۳۱ داریم، چون طبق متن برجام و قطع‌نامه ۲۲۳۱، ورود به حل اختلافات ابتدا با یک‌مکسیمم مشترک برجام و در قالب یک رفتار جمعی شکل می‌گرفت، یعنی ما باید با اجماع همه طرف‌های برجامی این کار را انجام می‌دادیم و بعد از طی مراحل، نهایتاً به شورای امنیت می‌رفت. الان اروپایی‌ها رسماً هم اجماع برجامی را دور زده‌اند، هم روسیه و چین را دور زده‌اند و هم تمام روندهای حقوقی مندرج را دور زده‌اند. پس اینجا موضوع متفاوت می‌شود. وقت کنید که چه می‌گویم. فارغ از اینکه جمهوری اسلامی ایران چه موضعی در قبال این رفتار زیاده‌خواهانه اروپایی‌ها داشته باشد، الان مسئله اصلی برای خود چین و روسیه مطرح است که باید جلوی این رفتار زیاده‌خواهانه اروپا بایستند. قطعاً این رفتار نوعی توهین به خود روسیه و چین به عنوان اعضای برجام هم هست؛ چون باید ابتدا یک اجماعی در شورای کارشناسان انجام می‌شد، بعد شورای وزرای برجام و بعد از آن نهایتاً با اجماع و چراغ سبز همه، نامه به شورای امنیت ارسال می‌شد. تا جایی که حضور ذهن دارم و اگر اشتباه نکرده باشم، مینا روی اجماع بود، الان چین و روسیه به‌شدت ناراحت و عصبانی هستند که روال مندرج در برجام و قطع‌نامه پیوستی آن، یعنی قطع‌نامه ۲۲۳۱ را دور زده‌اند.

❖ **خب این ناراحتی و عصبانیت چین و روسیه برای ما چه فایده‌ای دارد؟ آیا سناریوی استفاده از این شکاف مدنظرتان است؟**

دقیقاً. ما می‌توانیم از این شکاف استفاده کنیم و باید هم بکنیم؛ چون حداقل دو طرف برجام، یعنی چین و روسیه، هم دو عضو ثابت و دائمی شورای امنیت و دارای حق وتو هستند و هم دو قطب نظامی و اقتصادی جهانی‌اند. لذا به‌رغم برخی انتقادات به رفتارهای پکن و مسکو، می‌توان از ظرفیت‌های هر دو استفاده کرد. با این روندی که وجود دارد، ما می‌توانیم بعد از بازگشت قطع‌نامه‌های شورای امنیت با چین و روسیه کار کنیم؛ چون من تصور می‌کنم حتی اگر قطع‌نامه‌های شورای امنیت بازگردند، تفاوت معناداری با شرایط کنونی ایران ندارد، چون براساس برداشتی که من از بیانیه‌های چین و روسیه دارم، آنها نمی‌گذارند ایران را بر سمت قطع‌نامه‌های فصل‌هفتمی علیه ایران بپرند.

❖ **در این صورت، رفتار اسرائیل برای جنگ چگونه خواهد بود؟**

به نکته مهمی اشاره کردید. ما نباید جنگ دوباره احتمالی اسرائیل و تجاوز و ماجراجویی دوباره نتایج‌وارو به بازگشتن یا بازگشتن قطع‌نامه‌ها و فعال‌سازی اسنپ‌بک یا حتی تلاش شورای امنیت برای بردن قطع‌نامه‌های ایران به ذیل فصل هفتم ارتباط دهیم. اسرائیل در حمله قبلی به ایران، تمام قطع‌نامه‌ها و موازین حقوقی را زیر پا گذاشته و همین احتمال هم برای جنگ احتمالی آتی وجود دارد. یعنی هم جنگ قبلی ناقض تمام قوانین بود و هم جنگ پیش‌رو که احتمال آن هم وجود دارد. پس اینکه تصور کنیم اسنپ‌بک، بازگشت قطع‌نامه‌ها و بردن ایران به ذیل فصل هفتم، توجیهی برای اسرائیل در جنگ دوباره باشد، درست نیست. اسرائیل هر زمان که احساس کند الان باید این جنگ و تجاوز را انجام دهد، درنگ نمی‌کند و صرفاً این اتفاقات می‌تواند یک مستمسک سیاسی باشند. کمابینکه در جنگ ۱۲ روزه قبلی هم همین اروپایی‌ها گفته بودند که همین روندهای حقوقی، مانند صدور قطع‌نامه در شورای حکام، توجیهی بود که اسرائیل کار کثیف اروپا را در قالب ایران انجام دهد.

❖ **اما همان‌گونه که گزاره قبلی، یعنی سناریوی کره شمالی و فروپاشی را رادیکال می‌دانید، آیا سناریوی جنگ آخرالزمانی را هم رد می‌کنید؟ چون اکنون یک گزاره رادیکال دیگری از سوی برخی مقامات داخل کشورمان مطرح شده است که اگر شاهد جنگ دوباره اسرائیل علیه ایران باشیم، این بار شدیدتر و عمیق‌تر خواهد بود، تا جایی که از آن به مثابه جنگ آخرالزمانی یاد کرده‌اند. باز هم این سناریو را رادیکال می‌دانید؟ نه، من این سناریو را اتفاقاً نزدیک به واقعیت می‌دانم.**

❖ **جالب شد، چرا؟**

چون اگر اسرائیل دست به تجاوز دوباره به ایران بزند، به دنبال این خواهد بود که کار تمام‌نشده در جنگ ۱۲ روزه را تمام کند و در ایران هم دیگر مشروعیت لازم برای این شکل خواهد گرفت که کار تمام‌نشده قبلی علیه اسرائیل را تمام کند. حالا این میان، من خیلی موافق استفاده از واژه «جنگ آخرالزمانی» نیستم، اما واقعا باور دارم که جنگ دوباره اسرائیل علیه ایران سخت‌تر، شدیدتر و جدی‌تر خواهد بود. دو طرف آماده‌تر هستند. شاید طبق نکته مهمی که در سؤال قبلی عنوان کردید، دیگر برای اسرائیل اصل غافلگیری مطرح نیست و به دنبال ضربه شدیدتر باشد. خوب طبیعتاً ایران هم به دنبال پاسخ شدیدتر خواهد بود و طرفین به دنبال تسویه خرده‌ حساب‌های قبلی خواهند بود. پس قطعاً جنگ احتمالی پیش‌رو پیچیده‌تر خواهد شد.

❖ **با این تفاسیر، چگونه موضوع دور را دور از دسترس می‌دانید؟**

شما دوست دارید با تکرار این سؤال از من پاسخ را بشنوید که مدنظرتان است، اما تأکید دارم که اگر ما هوشیاری خود را نداشته باشیم و آماده باشیم و در عین حال اتفاقی اعتراضی یا شورش‌ی به واسطه گرانی و تورم با مسائلی دیگر روی دهد و شاهد سناریوهایی ۹۶، ۹۸ و ۱۴۰۱ نباشیم، چون یک اتفاق کاملاً داخلی است، بلکه حتی می‌توان از جنگ جلوگیری کرد.

❖ **چطور؟**

چون اگر اسرائیلی‌ها ببینند فاصله بین حاکمیت و ملت کمتر شده است، خوب اصطلاحاً حساب‌و‌کتاب‌ها و پارامترها و محدودیت‌هایش برای حمله دوباره به ایران بیشتر خواهد شد؛ چون آنها روی اعتراضات مردمی بعد از حمله حساب باز کردند. در این مدت هم ایران بیگار نشسته است؛ هم در داخل به‌شدت با تولید داخلی به دنبال ارتقای توان آفندی و پدافندی بوده، هم خریدهای خارجی داشته است و هم به دنبال بستن قراردادهای جدید است. به هر حال، شوکی که در جنگ ۱۲ روزه به ما وارد شد، اکنون ما را بیدار کرده است و به دنبال پرکردن نقاط ضعف و خلاهای قبلی هستیم.

این‌گونه بگویم که الان نظام بیدار شده است، الان خود اسرائیلی‌ها می‌دانند که دیگر ایران مانند ۲۳ خرداد (۱۳ ژوئن) خواب نیست. همه دارند کار می‌کنند، همه به دنبال افزایش توان آفندی و پدافندی و آمادگی برای هر سناریویی هستند. اما در عین حال، جا دارد به واسطه تکرار مداوم این سؤال‌تان، یک هشدار هم بدهم که الان به‌دفعه‌ها خطر کرد. ما نباید به‌واسطه آماده‌شدن برای جنگ، فکر کنیم همه‌چیز عادی شده است. من به صراحت در همین روزنامه «شرق» می‌گویم که بعد از جنگ ۱۲ روزه، حداقل تا چند سال، روابط با دیگران عادی نیست و اسرائیل در هر مقطعی که احساس کند، متصد حمله خواهد

فرمانده قرارگاه خاتم‌الانبیا: با همه‌توان از امنیت ایران صیانت می‌کنیم

فرمانده قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیا(ص) در پیامی با گرامیداشت هفته دفاع مقدس تأکید کرد: همه ظرفیت‌ها و منابع ملی را برای صیانت از امنیت، اقتدار و پیشرفت ایران اسلامی به کار می‌گیریم. در پیام سردار علی عبداللهی آمده است: «هفته دفاع مقدس، یادآور روزهایی است که ملت بزرگ ایران با ایمان به خداوند متعال، تبعیت از رهبری حضرت امام خمینی (ره) و با روحیه‌ای سرشار از مقاومت، ایستادگی، ایثار و فداکاری، در برابر تهاجم همه‌جانبه دشمنان ایستاد و بی‌اعتمادی به قدرت‌های سلطه‌گر و توکل بر قدرت الهی استوار شد. این گفتمان در بستر حوادث تاریخی و تجربه‌های جمعی ملت ایران شکل گرفت و با خون شهیدان و فداکاری ایثارگران تثبیت شد. یکی از نقاط عطف در نهادهی‌سازی این گفتمان، جنگ تحمیلی ۱۲ روزه بود که دشمن با هدف تضعیف اراده ملی آغاز کرد؛ اما در میدان عمل، به تقویت انسجام ملی، ارتقای روحیه مقاومت و بازتعریف نقش محوری مردم در دفاع از کشور ختم شد. این تجربه، همچون دوران هشت سال دفاع مقدس، نشان داد که ملت ایران در سایه ایمان به خدا، تبعیت از رهبری فرزانه عبور از دشوارترین تهدیدها را دارد. امروز نیز آرامش و امنیت پایدار جامعه مروهون همان گفتمان مقاومت و ایستادگی است که در دوران دفاع مقدس شکل گرفت. دفاع مقدس نه یک رخداد صرفاً نظامی، بلکه مکتبی جاودانه و سرمایه‌ای پایان‌ناپذیر برای ملت ایران است که آموزه‌های آن چراغ راه مسئولان در عرصه‌های دفاعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی خواهد بود».

شماره تماس
۰۹۱۰۲۰۴۳۹۲۴
۰۲۱۸۸۹۴۲۰۳۵

برای خرید آنلاین کیوآرکد را اسکن کنید

کتاب شرق

روایت تک‌نژاسازی
پس از فروپاشی

ساخت مسکن
نقد و بررسی

هوش مصنوعی
برای جوانان

ایران
بین دو کودتا

روایت مسعود
نقد و بررسی

احزاب سیاسی
و حکمرانی

روایت توسعه
برپای فناوری

عدالت و عقلانیت
نقد و بررسی

اختلاط و بی‌ثباتی
نقد و بررسی

روایت توسعه
نقد و بررسی

روایت داریوش
نقد و بررسی

روایت فرهنگ
نقد و بررسی

روایت والا
نقد و بررسی

آخرین دیپلمات
نقد و بررسی

شکاف حکمرانی
نقد و بررسی

دورمانده توسعه
نقد و بررسی

تاریخ دیدمانی
نقد و بررسی

روایت محققان
نقد و بررسی

گزیده گفتار
نقد و بررسی

ضربه سخت
نقد و بررسی

دریاپندری
نقد و بررسی

دورمانده توسعه
نقد و بررسی

شکاف حکمرانی
نقد و بررسی